

АРХЕОЛОГІЯ БУКОВИНИ: ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Тези доповідей VI міжнародного
наукового семінару

м. Чернівці, 16 грудня 2022 року

Міністерство освіти і науки України
Інститут археології НАН України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Науково-дослідний Центр Буковинознавства (Чернівці)
ВГО «Спілка археологів України»

VI міжнародний науковий семінар

**АРХЕОЛОГІЯ БУКОВИНИ:
ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Тези доповідей

м. Чернівці, 16 грудня 2022 р.

Чернівці

2022

ОРГКОМІТЕТ

Добржанський О. В., д.і.н., проф. (*голова*)
Скорейко Г. М., к.і.н., доц. (*заступник голови*)
Моця О. П., д.і.н., проф., чл.-кор. НАН України
Михайлина Л. П., д.і.н., доц., ст.н.с.
Пивоваров С. В., д.і.н., проф.
Рідуш Б. Т., д.г.н., проф.
Чучко М. К., д.і.н., проф.
Возний І. П., д.і.н., проф.
Петраускас О. В., к.і.н., ст.н.с.
Кулаковська Л. В., к.і.н., ст.н.с.
Манігда О. В., к.і.н., н.с.
Ткачук Т. М., к.і.н.
Гуцал В. А., к.і.н.
Руснак О. В., к.і.н.
Прохненко І. А., к.і.н., доц.
Баюк В. Г.
Грига В. В.
Боднарюк М. І.
Романович Т. І.
Калініченко В. А., к.і.н.
Ільків М. В., к.і.н. (*секретар*)

Археологія Буковини: здобутки та перспективи: Тези доповідей VI міжнародного наукового семінару (м. Чернівці, 16 грудня 2022 р.). – Чернівці: Технодрук, 2022. – 156 с.

Тези доповідей наукового семінару присвячені актуальним питанням археології Буковини та сусідніх регіонів. Розглядається проблематика кам'яної доби, епохи палеометалу, раннього заліза, середньовіччя та раннього нового часу, а також історії вивчення, охорони та використання об'єктів археологічної спадщини, музеєфікації старожитностей краю. Результати досліджень представили науковці та краєзнавці з Чернівецької, Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської областей, Києва, Вінниці, Чернігова, Ужгорода, Кам'янця-Подільського (Україна), Сянока (Польща), Сучави (Румунія), Стамбула (Туреччина), Будапешта (Угорщина).

Автори-доповідачі несуть повну відповідальність за точність наведених фактів та дотримання академічної доброчесності.

© Науково-дослідний Центр
Буковинознавства, 2022
© Автори, 2022

З М І С Т

Андроничук В. П. Нові надходження археологічних матеріалів у фонди Чернівецького обласного краєзнавчого музею	8
Акатріні В. М., Акатріні М. М. 400-річчя Хотинської битви в нумізматиці, філателії та геральдиці	9
Apraschivei C. New arguments regarding the utility of a unique prehistoric item	12
Бандрівський М. С. Чи можливим було водне сполучення між басейнами лівих приток Середнього Придністров'я і річковою системою верхів'їв Західного Бугу і Прип'яті..?.....	13
Бандрівський М. С. Про пережитки поганства на правобережжі Середнього Придністров'я до XVII–XVIII століть (за матеріалами кам'яної антропоморфної скульптури на Покутті)	15
Боднарюк М. І. Дослідження поселень трипільської культури на берегах річки Котовець (ліва притока Сірету)	18
Вамуш А. А. Язичницька символіка в жіночих головних уборах населення Буковини в епоху Середньовіччя	20
Виноградська Л. І. Оборонно-сторожові споруди на городищах і замках XIII–XV ст. на Поділлі	22
Возний І. П. Торгівля населення північної частини Буковини з Візантією та Кримом у XII–XIII ст.	25
Горбаненко С. А., Рідуш Б. Т., Ільків М. В. Депозит деталей на знаряддя для обробітку ґрунту з Чорнівки II	29
Гуцал В. А. Дослідження Чернівецького університету Ленківецького городища 1958 р.	33

Драгомирецька О. Г. Посуд трипільської культури поселення Шипинці з колекції Крайового музею – об’єкт досліджень Олега Кандиби	36
Драгомирецька О. Г., Ільків М. В. Матеріали епохи пізньої бронзи з науково-допоміжного фонду Чернівецького обласного краєзнавчого музею	39
Ignătescu S. Octavian Luchian și tezaurul monetar de la Noua Suliță	42
Ільків М. В., Михайлюк В. В., Ємчук В. В. Об’єкти археологічної спадщини на території м. Чернівці: питання кількості та локалізації	43
Ільків М. В., Шевчук Б. В. Бронзовий серп із Коновки на правобережжі Середнього Дністра	45
Калініченко В. А., Михайлина Л. П., Пивоваров С. В. Рідкісний тип ножів із слов’янських поселень райковецької культури на Буковині	48
Калініченко В. А., Пивоваров С. В., Горбаненко С. А. Тезаврації сільськогосподарських знарядь із Рідківецького археологічного комплексу VIII–X ст.: попереднє повідомлення	50
Карпо А. В. Археологічні пам’ятки в околицях с. Топорівці на Буковині	53
Кононенко О. М., Рідуш Б. Т., Поп’юк Я. А. Кам’яна індустрія з місцезнаходження пізньоплейстоценової фауни Зеленів	56
Коржик В. П. Де ж той старовинний город Хмелів?	58
Котовіч П. Н., Миська Р. Г. Захисний упор від середньовічної холодної зброї з фортеці Тустань	61

Куценяк О. Я. Колекція Трипільських пам'яток з с. Молодове та Поливанів Яр Чернівецької обл. у фондах Львівського історичного музею	62
Кушнір І. Б. Повідомлення про археологічні відкриття в україномовній пресі Буковини 20-30-х років ХХ ст.	64
Легета В. П. Відображення археологічних досліджень Цецинського городища у матеріалах ДАЧО	66
Манігда О. В., Короленко Я. Л., Калініченко В. А. Вістря стріл давньоруського часу із зібрання Вінницького обласного краєзнавчого музею	68
Мордовін М. В., Прохненко І. А. Товарна суконна пломба міста Циттау з с. Строїнці Новоселицького р-ну Чернівецької обл.	71
Niculică V. P. Archaeological discoveries in the area of the city of Siret at the end of the 19th century. The contributions of Josef von Gutter and Victor Prelicz	73
Парацій В. М. Замчище в с. Денисів (у контексті археологічного вивчення Ярослава Пастернака)	76
Парацій В. М. Археологічні артефакти з фондів Бережанського краєзнавчого музею: металеве тесло періоду Київської Русі	79
Петегирич В. М. Ріки в історії та археології княжої доби Прикарпаття і Волині	81
Петраускас О. В. Горизонт знахідок 5 століття з Комарова та Бузовиці-1 (про етнокультурну ситуацію в лісостепу між Прутом та Дністром)	85
Пивоваров С. В. Наслідкування гюлістанським дирхемам Джанібєка із городища в Зеленій Липі	87
Пивоваров С. В., Грига В. В., Кузик О. П., Калініченко В. А. Дослідження Чорнівського городища у 2019 р.	91

Пивоваров С. В., Калініченко В. А. Скроневе кільце з ажурним плетивом з Чорнівського городища першої половини XIII ст.	94
Преступенко Ю. В. Пам'яткоохоронна діяльність Чернівецького обласного центру з питань культурної спадщини у 2022 році	96
Прохненко К. І. Особливості написання наукових праць на археологічну тематику в сучасному інформативному просторі	99
Прохненко О. Ф., Жиленко М. А. Металеві накладки та застібки книг з замків Закарпаття	101
Рідуш Б. Т. Новий погляд на датування мустьєрського шару палеолітичної стоянки Молодове I	104
Романович Т. І., Панчук А. Г. Рухомий матеріал нового часу з центральної частини м. Чернівці	106
Ротар О. В., Арслан Т. Я., Ільків М. В. Металева посудина-імбрик з фондів Чернівецького обласного краєзнавчого музею	109
Рубанець М. В. Каменотесання у Дорошівцях: витоки і традиції	111
Рубанець М. В., Ільків М. В. Керамічні люльки із сіл Привороки та Ставчани на Буковині	117
Руснак О. В., Ротар О. В. Табличка «Взаємне земське страхування Бессарабської губернії» з Хотина	121
Сандуляк В. О. Цем'янкові розчини в муруваннях Хотинського замку	123
Скорейко Г. М. Технології використання археологічних старожитностей на уроках історії.....	126

Терський С. В., Демський Н. В., Куценяк О. Я. Нова знахідка бронзового ножа гальштатської доби«з полум'яподібною спинкою» в околицях с. Словіти на Львівщині	129
Томенчук Б. П. До питання про архітектурно-просторову організацію розпланування давньоруських городищ Галицько-Буковинського Прикарпаття	130
Федорук А. В., Боднарюк М. І. Тактика «малої війни» на Буковині у період використання готичного обладунку в Європі	134
Черненко О. Є., Луценко Р. М. Дослідження археологічного комплексу у с. Малий Листвен на Чернігівщині	137
Чобан Р. Д. Городище у селі Вербовець Косівського району.....	141
Чучко М. К. Православні муровані храми міжвоєнних Чернівців як об'єкти історико-архітектурної спадщини румунського періоду	143
Шкурідін О. М. Східнослов'янське городище-фортеця поблизу с. Грозинці: п'ять століть історії	147
Яковишина Я. М. Трипільське поселення Рестев (Дністрівка) в урочищі Дністровські Ярки на Буковині	149
ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ	151

тієї, що була на Резиденції митрополитів Буковини та Далмації та деяких інших будівлях австрійського часу) (рис. 1: 5-7). За товщиною виділяються два різновиди. Датування знахідок – кінець XVIII ст. – початок XX ст. Віншому шурфї західніше зафіксована цегляна вимостка без зв'язуючого розчину на піщаній «подушці», на одній з цеглин – клеймо «PATRIA». На вул. С. Бандери під час копання котловану виявлено залізний ключ від дверного замка, попередньо датований кінцем XIX – початком XX ст. (рис. 1: 4), а також фрагменти кераміки та шматок цегли з клеймом «FRATIA».

Нововиявлені знахідки, разом із зафіксованими стаціонарними об'єктами, дають змогу з'ясувати низку нових фактів про минуле м. Чернівці в період входження регіону до складу імперії Габсбургів.

*Оксана Ротар (Чернівці),
Таха Ясін Арслан (Стамбул),
Микола Ільків (Чернівці)*

МЕТАЛЕВА ПОСУДИНА-ІМБРИК З ФОНДІВ ЧЕРНІВЕЦЬКОГО ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ

У 1961 р. до Чернівецького краєзнавчого музею за посередництва наукового співробітника Б. О. Тимощука було передано колекцію різних за характером предметів (17 одиниць): керамічний посуд, намисто, люлька, документи церковно-приходської школи тощо. Серед колекції згадується «рукомийник», який довгий час експонувався в Хотинському історичному музеї, а після його реорганізації у 2022 р. був повернутий у фонди ЧОКМ (12379-III-5892). Звідки саме походить колекція і посудина зокрема у книзі вступу не вказано, але за характером самих предметів і на основі того факту, що документи стосуються с. Круглик, є підстави вважати, що матеріали зібрано на Хотинщині. Саме цього року Б. О. Тимошук розпочав у Хотинській фортеці повномасштабні археологічні дослідження. Тому, припускаємо, металева посудина теж може походити з м. Хотин, де ще донедавна у місцевого населення й в антикварній крамниці траплявся старовинний металевий посуд східних зразків.

Посудина виготовлена з міді чи сплаву на основі міді переважно шляхом кування. На внутрішній і частково зовнішній поверхні виробу простежуються сліди лудження. Корпус має цибулеподібну форму, заввишки 25 см при максимальному діаметрі 19 см (фото 1). Вінця високі та злегка відігнуті назовні (діаметр – 6,2 см), шийка-перехват потовщена пласким обідком з випуклим валиком, плічка виділені незначним згином конічного тулуба й сімома заглибленими

Фото 1. Глек-імбрик із фондів Чернівецького обласного краєзнавчого музею.

горизонтальними лініями, придонна частина плавно завужена (місцями деформована), дно втрачене (діаметр – бл. 16 см; з огляду на накипи ржі по периметру могло бути залізним або ж замінене залізним диском). З однієї сторони під згином корпусу з горизонтальними лініями на площі 4,1×2,2 см шляхом карбування нанесено трьохрядковий напис арабською в'язью. На всю висоту корпусу, плавно звужуючись донизу, проходить масивна вигнута ручка з прямокутним профілем (1,4×1,0 см) зі зрізаними кутами. Її верхнє закінчення у вигляді двох ромбоподібних пластин кріпиться під краєм вінець двома круглими заклепками, а нижнє – у формі риб'ячого хвоста, припаяне до придонної частини посудини. У верхній частині ручки присутні дві округлі петлі з отворами, через які проходить вісь для шарнірного кріплення втраченої зараз високої форми кришки посудини. Нижня частина ручки додатково виділена рельєфним ромбом. Видовжений зливний носик згорнутий з листового металу (з'єднувальний шов помітний лише зсередини),

відігнутий назовні й плавно звужується. Закінчується потовщенням у вигляді стилізованої квітки тюльпана з 9 фасетками-пелюстками, яке відділене двома валиками.

Аналогічні за формою, матеріалом і технікою виготовлення глеки характерні для Близького Сходу, зокрема території Османської імперії. Їх називають імбриками. Використовували як рукомийники або ж для різних напоїв, наприклад, щербету. У першому випадку глек часто використовувався у комплекті з металевою мискою-раковиною з підставкою для мила. Вони були важливою складовою ісламської традиції омовіння. Глеки-імбрики, з якими ходили до чешми по воду, також стали поетичним символом закоханості. Доволі стандартизованої форми посудини використовувалися тривалий час – XVIII–XIX ст. Деякі екземпляри мають надписи, в т.ч. датовані. Інформативний у цьому відношенні напис на даному музейному предметі, який можна прочитати наступним чином:

Ottoman Turkish	modern Turkish	English	Ukrainian
اڪينجيبلوڪي اور طهمالي سنه ۱۲۰۱	İkinci Bölüğün Orta Mah Sene 1201	The 2nd Company / the common property / Year 1201	Другої роти / спільне майно / рік 1201

Він фіксує дату 1201 р. за мусульманським календарем Хіджри, що, за християнським літочисленням, відповідає 1786-87 р. По-друге, зміст надпису чітко ідентифікує приналежність посудини до майна османського військового підрозділу. З огляду на зміст надпису, даний імбрик варто пов'язувати з періодом входження Хотинщини до складу Оттоманської Порти.

Глек-імбрик з фондів ЧОКМ має важливе значення для ідентифікації низки археологічних знахідок окремих деталей і фрагментів металевого посуду, а також трактування епіграфічного матеріалу з Хотинської фортеці.

Микола Рубанець (Чернівці)

КАМЕНОТЕСАННЯУ ДОРОШІВЦЯХ: ВИТОКИ І ТРАДИЦІЇ

Мистецтво різьблення каменів – гліптика (від грецького *glypho* – вирізати) – є одним із найдавніших. Воно зародилося ще у сиву давнину і дійшло до нас у різних мегалітичних культурах. Розвиток його, як ремесла, відомий з шумерських, єгипетських, вавилонських та пізніших культур, в т.ч. на території України.